

*Рожі І. Г., викладач
кафедри географії
та методики її навчання
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
e-mail: inna.rozhi.93@gmail.com*

ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ-ГЕОГРАФАМИ РІДНОГО КРАЮ ЯК ОБ'ЄКТА КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТСЬКОЇ РОБОТИ

Щоб по-справжньому пізнати свій рідний край, необхідно вивчати його історію, культуру, особливості довкілля та ін. Така комплексність у дослідженні різних сторін певної місцевості властива краєзнавству.

Ціннісні орієнтації на краєзнавчо-туристську роботу впливають на потреби й мотиви її проведення студентами-географами, на їхню поведінку. Зважаючи на цінність знань особистості про рідний край і ставлячи за мету формування краєзнавчих ціннісних орієнтацій, зазначимо, що краєзнавство й туризм як елемент позакласної та позашкільної роботи можуть позначитися на формуванні ціннісного ставлення, любові до рідного краю молодого покоління. Специфічними цінностями, що входять до змісту краєзнавчо-туристської роботи, є ціннісні аспекти компонентів навколишньої природи рідного краю, її різноманіття та взаємозв'язок з антропогенним середовищем. Саме ці компоненти сприяють розвиткові творчих здібностей студентів, їхнього географічного мислення; досягненню результативності педагогічного процесу, вихованню особистості.

Г. Попович витлумачує краєзнавчі знання як систему знань про рідний край, що сформувалася внаслідок теоретичної краєзнавчої освіти, а також участі студентів у походах та польових дослідженнях на території рідного краю. За висловом дослідниці, «краєзнавчо-туристські знання – сукупність знань про рідний край, які отримують студенти під час туристичних походів і польових досліджень, необхідних для закріплення теоретичного краєзнавчого

матеріалу, що актуалізує потреби особи в пізнанні природного, господарського і соціального середовища свого існування, сприяючи формуванню її ціннісних орієнтацій і цілісних громадянських якостей» [4, с. 174].

Встановлено, що об'єктом краєзнавства постає рідний край, а його предметом – часові, природні й соціальні взаємозв'язки, які впливають на розвиток конкретної території. Також, вивчення рідного краю розкриває краєзнавчий принцип, межі якого динамічні та постійно розширюються в процесі життєдіяльності особистості. З'ясовуючи назване поняття як об'єкт дослідження краєзнавства, О. Бондаренко під рідним краєм розуміє територію адміністративної одиниці, що вивчають через ознайомлення з краєзнавчою літературою, картографічним матеріалом, а також безпосередніх спостережень й досліджень під час походів, екскурсій, польової практики [1, с. 29]. О. Тімець окреслює межі рідного краю широко, зауважуючи, що це певна частина країни, місто чи село, інше поселення, де впродовж тривалого часу живе людина, географічний чи історичний об'єкт, що в процесі життєдіяльності став для людини рідним. При цьому всі факти, явища і процеси, які вивчають, простежувані в краї комплексно, тобто в усіх їхніх причинно-наслідкових зв'язках [6, с. 34].

За висловом В. Обозного, «винятково важлива роль належить тому освітньо-виховному комплексу знань, що об'єднує поняття краєзнавства (усебічне вивчення місцевості, де проживають і яка уточнює поняття «рідний край») і туризму як засобу, що допомагає реалізувати краєзнавчо-народознавчий напрям, активно впливає на формування здорового способу життя й високих моральних якостей людини» [3, с. 178]. Із цього приводу О. Леонт'єв зауважував: «В опануванні будь-яких знань узагалі важливе те, яке місце в житті людини посідає пізнання, чи є воно для неї частиною життя або тільки зовнішньою, нав'язаною ззовні умовою» [2, с. 104]. У руслі аналізу пізнання навколишньої дійсності рідного краю як активного, творчого процесу відображення у свідомості студента-географа зв'язків і закономірностей об'єктивного світу, як процесу перетворення навколишньої дійсності

відповідно до потреб суспільства можна стверджувати, що знання про рідний край потрібно формувати не через елементарне заучування, а шляхом свідомого їх оброблення.

Застосування знань про рідний край на всіх етапах навчального процесу є умовою ефективної підготовки майбутнього вчителя географії до краєзнавчо-туристської роботи. Це передбачає активне використання краєзнавчої інформації у ході навчально-виховного процесу, що є різновидом діяльності студента-географа під час засвоєння дисциплін, в основі якої лежить пізнавальна активність, що реалізується через систему пізнавальних завдань, спрямованих на оволодіння краєзнавчо-професійними знаннями, вміннями, навичками.

Таким чином, *рідний край* – змінюване під впливом різноманітних чинників окреслення певної території, що підлягає вивченню як під час безпосереднього проживання так і спеціально організованих екскурсій, походів, подорожей учнями й студентською молоддю. На нашу думку, межі рідного краю найчастіше мають маркер «розширення» до кордонів своєї області чи країни.

Обстоюючи потребу у вивченні рідного краю, С. Попович пропагує думку про первинність краєзнавства, стверджуючи, що «в надрах краєзнавства, за допомогою екскурсій зароджувався вітчизняний туризм. В його основі лежала подорож як сума нових вражень і уявлень про навколишній світ, дієвий засіб оздоровлення та відпочинку. На відміну від краєзнавців, для яких подорож була лише одним із засобів вивчення й описання краю, у туристів саме подорож, мандрівка, похід, екскурсія посідали пріоритетне місце» [5, с. 113]. За висловом В. Обозного, «винятково важлива роль належить тому освітньо-виховному комплексу знань, що об'єднує поняття краєзнавства (усебічне вивчення місцевості, де проживають і яка уточнює поняття «рідний край») і туризму як засобу, що допомагає реалізувати краєзнавчо-народознавчий напрям, активно впливає на формування здорового способу життя й високих моральних якостей людини» [3, с. 178]. Учений трактує туризм як засіб

краєзнавчої роботи, що забезпечує ефективність реалізації професійних функцій учителя. Таким чином, на думку науковців, яку ми підтримуємо, існують тісні взаємозв'язки між краєзнавством і туризмом.

Особливості рідного краю краще вивчати на основі емоційно-ціннісного ставлення, де певну територію аналізують із позиції багатоаспектної цінності (сфера життя, естетичні почуття, мотиви краєзнавчої діяльності). З огляду на це важливим чинником формування системи цінностей майбутніх учителів географії є пізнання рідного краю. Конкретизація загальнолюдських цінностей на краєзнавчому рівні відбувається залежно від сприйняття майбутніми вчителями географії свого краю: «батьківщина», «чужина», «будинок», «місце, яке я люблю», «простір», «територія», де необхідним аспектом формування емоційно-ціннісного ставлення слугує освоєння студентами-географами малої Батьківщини, особистісної позиції стосовно навколишнього середовища.

Тож, межі рідного краю для майбутніх учителів географії в процесі навчання розширюються під час краєзнавчої діяльності – від населеного пункту до кордонів своєї області, країни. рідний край це головне значення у краєзнавчо-туристській роботі.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко О. В. Формування готовності студентів природничо-географічних факультетів педагогічних університетів до краєзнавчої роботи з учнями: дис. ... канд. пед. наук. Кривий Ріг, 2009. 266 с. 24
2. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: в 2-х т. Москва: Педагогика, 1983. Т. I. 392 с. 152
3. Обозний В. В. Краєзнавство: навч. посіб.-практикум. Київ: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1997. 265 с. 191
4. Попович Г. Л. Методика формування краєзнавчо-туристичних знань у майбутніх учителів географії: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2015.

178 с. 229

5. Попович С. Туристичне краєзнавство: генеза, методологія, завдання. *Краєзнавство*. 2015. № 3/4 (92/93). С. 111–124. 230

6. Тімець О. В. Підготовка майбутніх учителів географії та біології до краєзнавчо-туристської роботи з учнями: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2001. 212 с. 315